

01403221-65

แอลไคน์ (Alkynes)

โครงการจัดตั้งภาควิชาเคมี
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

1

1

Alkynes

- ไฮโดรคาร์บอนไม่อิ่มตัวที่มีพันธะสาม
- สูตรทั่วไป : C_nH_{2n-2} เมื่อ $n \geq 2$
- สารตัวแรก คือ C_2H_2
- อะตอม C ที่สร้างพันธะสาม มีออร์บิทัลลูกผสม sp
- ประเภทของ Alkyne
  - Terminal alkyne: พันธะสามอยู่ปลายสายโซ่ ($RC\equiv CH$)
    - Terminal hydrogen มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า acidic hydrogen พร้อมทำปฏิกิริยากับ Lewis base (หรือ nucleophile)
    - Internal alkyne: พันธะสามอยู่ตำแหน่งใดๆ ที่ไม่ใช่ปลายสายโซ่

2

2

การเรียกชื่อ (Nomenclature)

- ชื่อสามัญ
 $HC\equiv CH$ หรือ C_2H_2 เรียก acetylene
- ชื่อ IUPAC
ใช้หลักการเดียวกับ alkene โดยนับโซ่หลักที่มีพันธะสามให้ลงท้าย "yne"
- แบบฝึกหัด จงบอกชื่อโครงสร้างของสารต่อไปนี้
 $HC\equiv CCCI(CH_3)_2$
 $(CH_3)_2CH(CH_3)CHC\equiv CH$
 $CH_3CH_2CH_2C\equiv CCH_3$
 $CH_3C\equiv CCH_3$

3

3

สมบัติทางกายภาพ

- C_2-C_4 มีสถานะเป็นแก๊ส
- ความหนาแน่นน้อยกว่าน้ำ
- เป็น non-polar จึงไม่ละลายน้ำ
- เมื่อมวลโมเลกุลสูงขึ้นจุดเดือดจะเพิ่มขึ้น
- จุดเดือดของ alkyne > alkane > alkene

4

4

การเตรียม Alkyne

1. Dehydrohalogenation of alkyl dihalides

- Internal alkyne
- terminal alkyne

2. Preparation of alkynide anion

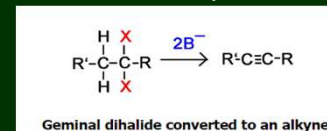
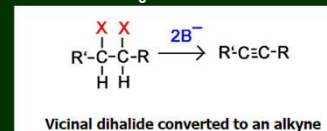
5

การเตรียม Alkyne

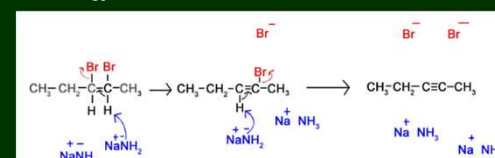
1. Dehydrohalogenation of alkyl dihalides

Internal alkyne

- alkyl dihalide ทำปฏิกิริยากับเบส $\text{NaNH}_2/\text{NH}_3(\text{l})$
- X ต้องไม่อยู่ปลายโซ่ และมี H ต่อกับ C ที่ต่อกับ X (หรือติดกับ X)

- กลไกปฏิกิริยา

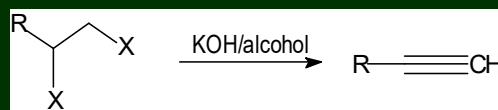
6

การเตรียม Alkyne

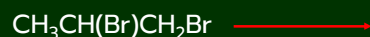
1. Dehydrohalogenation of alkyl dihalides

terminal alkyne

- alkyl dihalide ทำปฏิกิริยากับเบส $\text{KOH}/\text{alcohol}$
- KOH เป็นเบสแก่ที่มีความแรงน้อยกว่า NaNH_2
- ต้องมี X อยู่ปลายสายโซ่

- แบบฝึกหัด จากสารตั้งต้นที่กำหนด จงหา reagent ที่เหมาะสมในการเตรียม alkyne และเขียนโครงสร้างผลิตภัณฑ์

7

การเตรียม Alkyne

2. Preparation of alkynide anion

- Alkynide anion ($\text{RC}\equiv\text{C}^-$) เป็น strong nucleophile สามารถนำไปทำปฏิกิริยากับ alkyl halide ได้ alkyne สายที่ยาวขึ้น
- การเตรียม alkynide anion มีหลายวิธีด้วยกัน โดยจะต้องมีสารตั้งต้นเป็น terminal alkyne ($\text{RC}\equiv\text{CH}$) หรือ acetylene ($\text{HC}\equiv\text{CH}$)
- H ที่ต่อกับ $\text{C}\equiv\text{C}$ เรียก acetylenic proton หรือ acidic proton สามารถถูกดึงด้วย Lewis base (หรือ nucleophile)

8

การเตรียม Alkyne

2. Preparation of alkynide anion

2.1 เตรียมจาก โลหะ sodium หรือเบส sodium amide (NaNH₂)

2.2 เตรียมจาก Grignard reagent

2.3 ปฏิกิริยากับ AgNO₃ ใน NH₃

9

9

การเตรียม Alkyne

2. Preparation of alkynide anion

2.4 ปฏิกิริยากับ copper (I) chloride ในสารละลาย NH₃

- ข้อควรระวัง: alkynide anion ในรูปเกลือโลหะหนักในสถานะที่แห้งสามารถระเบิดได้

10

10

การเตรียม Alkyne

2. Preparation of alkynide anion

- ตัวอย่างการนำ alkynide anion ไปเตรียม alkene

- แบบฝึกหัด เขียนโครงสร้างของ acetylide anion และ alkyl halide ที่ใช้ในการเตรียม 2-methyl-3-hexyne

11

11

ปฏิกิริยาของ Alkyne

1. Addition reaction

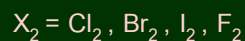
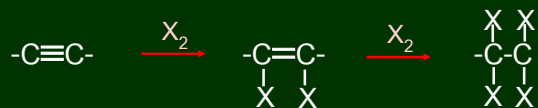
- 1.1 halogenation of alkynes
- 1.2 hydrogenation of alkynes
- 1.3 addition of unsymmetrical reagent
- 1.4 hydration

12

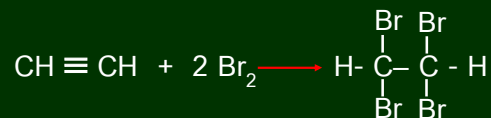
12

ปฏิกิริยาของ Alkyne

1.1 halogenation of alkynes

- ตัวอย่าง

13

13

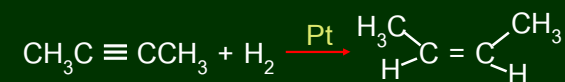
ปฏิกิริยาของ Alkyne

1.2 hydrogenation of alkynes

- ในกรณีที่ผลิตผลเป็น alkene จะได้ cis-product ถ้าต้องการ trans-product ให้ใช้ Na/NH₃(l) แทน

- ตัวอย่าง

14

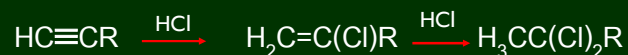
14

ปฏิกิริยาของ Alkyne

1.3 addition of unsymmetrical reagent (YZ)

- Reagent (YZ) มักเป็นกรด จึงอาจเขียนสูตรทั่วไป HZ แทน
- ตัวอย่างของ HZ เช่น HBr, HI, HCl, H₂SO₄
- การเติม HZ ลงในพันธะสาม หรือพันธะคู่ เป็นไปตาม Markovnikov's rule

- ตัวอย่าง

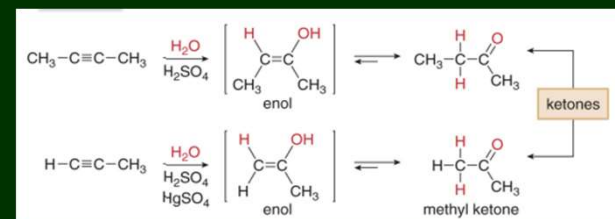
15

15

ปฏิกิริยาของ Alkyne

1.4 Hydration

- Internal alkyne ใช้ตัวเร่ง H₂SO₄
- Terminal alkyne ใช้ตัวเร่ง HgSO₄ / H₂SO₄
- การเติมน้ำ เป็นไปตาม Markovnikov's rule ได้ผลิตผล คือ enol
- enol เกิด keto-enol tautomerism ต่อไปได้ ketone/aldehyde
- ตัวอย่าง

16

16

การตรวจสอบ

1. ละลายในตัวทำละลายไม่มีขั้ว
2. ฟอกสี Br_2/CCl_4 ในที่มืดและที่สว่าง
3. ฟอกสี KMnO_4 ที่เป็นกลางและเย็บ
4. $\text{RC}\equiv\text{CH}$ ทำปฏิกิริยากับ Ag^+ หรือ Cu^{2+} ใน NH_3 เกิดตะกอนสีขาว silver acetylide หรือ copper acetylide ซึ่งเมื่อละลายด้วยกรดไนตริก ตะกอนจะกลายเป็น alkyne